

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-28>

**PECULIARITIES OF THE ARTISTIC MODELING OF THE
MIDDLE EASTERN WORLD IN “BEIRUT STORIES” BY
AHATANHEL KRYMSKYI**

**ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО МОДЕЛЮВАННЯ
БЛИЗЬКОСХІДНОГО СВІТУ У «БЕЙРУТСЬКИХ
ОПОВІДАННЯХ» АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО**

Poliarush N. S.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
Ukrainian Literature
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State
Pedagogical University*

Полярush Н. С.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української
літератури
Вінницький державний
педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

Korol I. M.

*Teacher of Ukrainian language
and literature
Vinnytsia Transport Applied College
Vinnytsia, Ukraine*

Король І. М.

*викладач української мови
та літератури
Вінницький транспортний
фаховий коледж
м. Вінниця, Україна*

Тривалим перебуванням Агатангела Кримського-вченого в Бейруті та Сирії у 1896–1898 роках визначено окремий етап у творчості Кримського-письменника. Саме тут, під сирійським небом, народились не тільки цикли «Пальмового гілля», а й «Бейрутські оповідання». У листі до В. Гнатюка від 20 жовтня 1901 р. Кримський писав: «Хотів би я видати своїм коштом, теж на користь спілці прозаїчну збірку «Бейрутські оповідання»..., які я написав у Бейруті (побутово-гумористичні), а буде їх на 4-5 аркушів» [2, с. 362]. 1897 роком датовані ці оповідання, але побачили вони світ аж в 1906 році.

У листі до Б. Грінченка із Бейрута Кримський, розповідаючи про свої творчі справи і висловлюючи деякі зауваження щодо «Ясних зір» адресата (вір на тему Сходу, де автор, на думку Кримського, допустився етнографічних неточностей), наголошує на достовірності і документальності своїх оповідань: «В тім оповіданні, де оповідається про Бейрут, нема ніякої брехні чи видумки, все – щира правда, тільки

ж, щоб читачам було читати цікавіше, я одяг етнографію і взагалі свої спостереження в белетристичну форму» [2, с. 275]. Переконалися у правдивості слів Кримського допоможе співставлення фабули оповідань з тими фактами, які автор викладає у листах до рідних, знайомих. І що цікаво: співпадають навіть імена героїв, прототипів. Читання листів із Сирії та Лівану справляє враження присутності на первинному відборі фактів із величезної маси вражень. Вчений точно фіксує факти, побутові деталі, прислів'я та приказки, вжиті в певній соціальній ситуації. Таким чином, «Бейрутські оповідання» є частиною живої арабської дійсності, поданої образно, емоційно.

Кримський в листах до друзів, у звертаннях до читачів постійно висловлював невпевненість у своєму белетристичному таланті і обіцяв більше не писати прози. Однак підтримка І. Франка та органічна потреба в образній силі слова не тільки призвели до видання окремої збірки оповідань (1895 р.), а й до написання іншої – «Бейрутські оповідання», а потім і роману. Про цю велику потребу Кримський розкаже в останньому прижиттєвому виданні: «В далекій далечині, на арабській чужині, сидю я було в своїй ученій келії...веду наукову працю...пильно пишу якусь лінгвістичну розвідку... ще й мовою пишу аж надто науковою, арабською – а, отже, ж часом, замість ученої розвідки, самі собою набігають мені на папір «Бейрутські оповідання»... Та й не по-арабськи впливають вони на світ божий з-під мого пера, а по naszymу-таки, рідною мовою – українською мовою...» [1, с. 618]. Збірка, як і східна праця Кримського, була прочитана і потрактована по-різному. Хтось бачив у ній суто етнографічне завдання, яке ставив перед собою письменник, інші, як, наприклад, Б. Грінченко, бачили прагнення митця привнести нові теми, нові образи, нові ідеї в рідну культуру. Один з найвизначніших учнів Кримського, Омелян Пріцак стверджує, що «Бейрутські оповідання» написані швидше в жанрі «щоденника» сторонньої людини.

Сучасна дослідниця творчості Кримського, Соломія Павличко переконана, що автор оповідань зник, перетворився в нейтрального чи майже нейтрального спостерігача, і оповідання вийшли дещо аморфні, безсюжетні, вони скоріше нагадували сторінки з щоденника або нариси, ніж оповідання» [3, с. 66].

«Бейрутські оповідання», будучи тематичним завершеним цілим, складаються із двох циклів: «Розтління нравів» і «Соломониця, або Соломон у спідниці». Незвичайність назви циклу автор пояснює так: «Розтління нравів» – це так я придумав перекласти один дуже архаїчний вираз, якого сучасний араб не зрозуміє. В моїй повісті мені

декілька разів довелося мати діло з церковно-письменницькою арабською мовою, – то я, щоб лучче підчеркнути архаїчність мови у декотрих персоналів повістки, вкладаю їм в уста наші церковно-слов'янські слова, тим часом як інші в повістці говорять чисто по-українськи, себто по-народному-арабському» [2, с. 282]. Кримський писав про життя простих людей, їхній побут, про те, як влаштована їхня кухня, як матері виховують своїх дітей, їхні ігри, навчання, про школу. Йому вдалося описати безліч життєвих ситуацій та звичаїв, які супроводжували ліванців наприкінці XIX століття.

Кримський, глибоко спостерігаючи життя сирійців в перехідний період, зумів відобразити картину суспільної трансформації в художніх творах, створивши переконливі образи. Причому, якщо порівняти його листи, наукові праці і оповідання, то слід відзначити, що Кримський – художник у розв'язанні деяких складних соціально-економічних і політичних питань стоїть ближче до Істини, він – дослідник. Майстерне поєднання науково-нарисового і белетристичного начал, розпочате ним ще у «Повістках і ескізах», знайшло більш широке втілення у «Бейрутських оповіданнях».

У «Бейрутських оповіданнях» Кримський виявляє майстерну письменницьку орієнтацію у доборі влучних висловів з метою глибокої характеристики, влучно підмічає деталі побуту арабів. Наприклад, герої оповідання «Соломониця, або Соломон в спідниці» увиразнюють вміле використання фольклорних засобів. Пустопорожність фрази однієї з героїнь автор переконливо розкриває арабське прислів'я: «Язик у неї був на двадцять чогири метелики». Бундочність, пихатість, зверхність Лябібе вдало передано фольклорним засобом: «Її обличчя не засміялося б навіть на тепленький свіжий хлібець». Якщо читач знатиме, як швидко засихає арабський хліб, то влучнішого вислову для Лябібе не придумаєш. Неспроможність пані Сюрсок у вирішенні педагогічних питань дотепно розкриває арабське прислів'я: «Хто хоче дітей розсудити, тому доведеться повіситись». На іронічні слова Катерини Іванівни про те, що матерям «діти не на руку» у половині на четверту годину, пані Сюрсок відповідає прислів'ям: «Не судіте, да не судимі будете». Іноді Кримський поряд з арабськими прислів'ями подає аналогічні українські: «Гомін був наче з жидівській школі, як кажуть українці, або «наче в лазні, де раптом води не стало», як каже арабське прислів'я» [1, с. 559].

Зрозуміло, Кримський писав «Бейрутські оповідання» під живим враженням, а тому часто вживає арабські назви предметів, що одразу надає розповіді відповідного колориту. Наприклад: «шаммас»

(дилкон), «дибс» (виноградне повидло), «шовбек» (качалка), «байі» (тато) і т. д. Добре знає письменник народні арабські звичаї і намагається широко ознайомити з ними читача. Так автор деталізує привітання арабів: «День твій щасливий, Миколина мати. – привітався гість, титулюючи пані Гедіє ім'ям старшого сина, як того вимагає арабська звичайність. Формула «день твій щасливий значить попросту: «здорова була» [1, с. 54].

Кримський-мистець надзвичайно чутливий до краси природи, в чому нас переконало його «Пальмове гілля». У сирійських нарисах описам природи, що слід відзначити, відводиться дуже мало місця. Кримський глибоко пізнав життя сирійців. Бажання розкрити хоч деякі його сторони з науковою точністю призвело саме до вибору такої форми, де характерним було скорочення описових елементів, лаконізм викладу.

Персоніфікація явищ природи, оживлення її допомагає створити відповідний настрій. «Гарна днина»... – так починає автор розділ і цими ж словами завершує, пояснивши причини краси і радості. Як бачимо, якщо у «Повістках і ескізах» тон розповіді панує сумний, навіть іноді хворобливий, то у «Бейрутських оповіданнях» домінує спокійний, врівноважений, позначений іронічно-гумористичними малюнками. Цей іронічно-гумористичний тон нагадує твори М. Черемшини з життя гуцулів, який лірико-патетичною оповіддю передає красу гуцульської природи, трагедійно-драматичною, коли йдеться про життя трударя, іронічно-саркастично викриває експлуататорів. Вживання гумору й іронії в одному творі властиве і М. Коцюбинському при змалюванні життя та побуту інонаціональних селян («Пе коптьор», «Відьма»). З іронією він говорить, наприклад, про їх простодушну наївність і забобонність, породжені застійністю патріархального побуту. Гумористична нота у Коцюбинського звучить при реалістичному змалюванні народного життя з його «світлими і темними» сторонами, не сумісного з народницьким-доктринерством.

Отже, «Бейрутські оповідання» Кримського чи не вперше відкрили українським читачам життя та побут Близького Сходу. Вони співзвучні художнім та інтелектуальним пошукам зламу ХХ і ХХІ століття. До 120-річчя від дня виходу «Бейрутських оповідань» Імадеддін Раєф, член Спілки арабських журналістів, українознавець зробив переклад збірки арабською мовою.

Література:

1. Кримський А. Твори в п'яти томах. Том перший. Київ : Наукова думка, 1972. 632 с.

2. Кримський А. Твори в п'яти томах. Том п'ятий. Київ : Наукова думка, 1973. 335 с.

3. Павличко С. Націоналізм, сексуальність, орієнталізм: Складний світ Агатангела Кримського. Київ : «Основи», 2001. 328 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-29>

**THE PHENOMENON OF PHILOSOPHICAL PROSE
IN UKRAINIAN LITERATURE OF THE BEGINNING
OF THE 21ST CENTURY**

**ФЕНОМЕН ФІЛОСОФСЬКОЇ ПРОЗИ
В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Umanska T. O.

Graduate Student

*SI "Luhansk Taras Shevchenko
National University"*

Poltava, Ukraine

Уманська Т. О.

аспірантка

*ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»*

м. Полтава, Україна

Новітня філософська проза, яка має витоки в бароковому і про-світницькому дискурсі XVIII століття й акумулює надбання інтелектуальної літератури XX століття, актуалізується в українській літературі на початку ХХІ творчим доробком низки письменників і письменниць, зокрема Галини Пагутяк, Мирослава Дочинця, Галини Тарасюк.

Розмірковуючи про співвідношення літератури та філософії, дослідник В. Кемеров виокремлює три аспекти: перший – література є компонентом філософської системи, оскільки думка створюється за допомогою образів, називаючи це «літературою у філософії»; другий – література й філософія – це дві автономні культурні практики; третій – філософські засади літературних текстів, тобто «філософію в літературі». Л. Сипа [8, с. 5, 7], узагальнюючи ці роздуми, дослухається до думки С. Павличко про те, що «література завжди мала філософський підтекст, проте у XX столітті, в епоху небувалих історичних і суспільних катаклізмів і краху світових філософських систем, філософствування стало її домінантою» [6, с. 368].

Філософські, зокрема екзистенційні, проблеми в новітній світовій і українській літературі беруть початок із осмислення ідей філософів